

ПОЛІТИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ: ОГЛЯД ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (2003-2014 рр.)

Проаналізовано ступінь розробленості проблем політичної стабільності. З цією метою розглядаються основні положення дисертаційних робіт, присвячених політичній стабільності. Зроблено висновок про те, що в основному політична стабільність розглядається з погляду політичної безпеки, етнічного й релігійного факторів. У роботах, присвячених інформаційній політиці держави питання забезпечення політичної стабільності визначені побічно або фрагментарно.

Ключові слова: політична стабільність, інформаційна політика, політична безпека.

Актуальність пропонованої статті обґрунтована тим, що для України, як ніколи, важлива політична стабільність. Проблеми політичної стабільності і формування механізмів її інформаційного забезпечення прямо або побічно відбиті в ряді дисертаційних досліджень. Відповідно метою даної статті є короткий огляд даних робіт. Завдання статті – визначити ступінь розробленості проблем політичної стабільності.

Наш огляд почнемо з дисертаційної роботи «Політична стабільність у суспільстві, що змінюється» Сергія Савіна [1]. Ця робота має для нас цінність тому, що автор спробував виявити об'єктивні й суб'єктивні фактори політичної стабільності. До першого він відносить стійкість політичних інститутів й ефективність системи поділу влади, політичну культуру суспільства що підтримує режим. До другого віднесено ефективність і легітимність влади в суспільстві. Залежно від наявності умов для стабільності в різних компонентах політичної та інших сфер суспільства, а також від механізмів стабілізації, автор виділяє різні види й рівні політичної стабільності в суспільній системі. Ідеально-типова модель політичної стабільності пов'язується з певним типом політичного режиму.

Вплив етнічного й релігійного факторів на політичну стабільність розкривається в дисертаційній роботі Миколи Тузова «Етнічний і релігійний фактори політичної стабільності Російської Федерації» [2]. Автор допускає, що від характеру й спрямованості розвитку етнічного й релігійного факторів, їхньої взаємодії між собою й з адміністративно-управлінськими інститутами держави, залежить політична стабільність і багато в чому майбутнє Росії. На думку Н. Тузова, політична стабільність залежить від ступеню розуміння органами державної влади важливості, взаємозалежності й взаємообумовленості етнічного й релігійного факторів. Автор аналізує вплив історичних аспектів, особистісних і суспільних цінностей, релігійних і етнічних орієнтацій на політику держави в певному регіоні. Досліджуючи взаємозв'язок політичної стабільності з проблемами безпеки, демократії, соціальної справедливості, автор дійшов висновку, що в багатьох випадках вони визначаються етнічним і релігійним факторами. Їхня актуалізація, зміст і спрямованість залежать від політики держави [2, с. 18].

Денис Грищенко, автор роботи «Політична безпека сучасної Російської держави: стан і механізм забезпечення» [3], аналізує політичну безпеку з погляду внутрішніх і зовнішніх умов. Дослідник вважає, що в контексті внутрішніх умов політична стабільність «означає стійкість політичної системи, що виражає корінні інтереси основних соціальних груп й забезпечує соціально-політичну стабільність суспільства, відсутність у ньому гострих соціальних і політичних конфліктів» [3, с. 7]. Звідси випливає, що політична безпека означає стійкість політичної системи. Політична безпека – це вираження й реалізація політичною системою базових інтересів основних соціальних груп з одночасним забезпеченням соціально-політичної стабільності. Політична безпека – відсутність у суспільстві жорстких соціально-політичних конфліктів, або постійні й одночасно ефективні дії, у першу чергу,

політичної влади, щодо мінімізації деструктивного впливу на соціум таких конфліктів [3, с. 11].

Підтримку політичної стабільності як одне із завдань забезпечення політичної безпеки розглянув Андрій Семченков [4]. Автор запропонував свій зміст поняття «підтримка політичної стабільності суспільства». На його думку, воно може розглядатися як система заходів і дій державних органів, органів місцевого самоврядування й громадських організацій, спрямована на забезпечення легітимності влади, збереження внутрішнього громадського, міжнаціонального й міжконфесійного миру, територіальної цілісності й захист суверенітету на рівні регіонів й у масштабі всієї країни від зовнішніх, внутрішніх і транскордонних загроз. Потрібним для нашого дослідження уявляється висновок автора про те, що формами системної протидії сучасним загрозам політичної стабільності «є заходи щодо підвищення стійкості держави до деструктивного інформаційного впливу, економічного й військового ослаблення країни, загострення соціально-політичних протиріч у суспільстві й стратегіями протидії зовнішнім, внутрішнім і транскордонним загрозам» [4, с. 24]. Оцінюючи свою роботу, А. Семченков звертає увагу на те, що розроблена в дисертації модель системної протидії зовнішнім, внутрішнім і транскордонним загрозам політичної стабільності, обґрунтування методів її підтримки в сучасних умовах, запропоновані шляхи й напрямки здійснення цієї діяльності, інші положення можуть сприяти подальшому дослідженню закономірностей процесів формування й реалізації політики забезпечення національної безпеки, розробці конкретних стратегій у цій сфері [4, с. 30].

Ілля Волченков у своїй роботі «Розробка й реалізація інформаційної політики органами державної влади в Російській Федерації» [5] відзначає, що успішною державна інформаційна політика може бути тільки в тому випадку, якщо вона ґрунтується на системному підході. Від державної інформаційної політики автор очікує консолідації суспільства. І. Волченков виділяє соціальні функції інформаційної політики держави – інтеграційну, освітню, мобілізаційну, функцію артикуляції інтересів.

Автор виявив й охарактеризував основні підходи до розуміння державної інформаційної політики. Зіставляючи різні точки зору вчених на сутність державної політики, І. Волченков відзначає її багатогранний і багаторівневий характер, що перешкоджає формуванню загальної наукової точки зору із цього приводу. З погляду одних, інформаційна політика – один із видів державної політики, на думку інших, поняття «державна інформаційна політика» включає всі численні форми інформаційного обміну. Позиція автора полягає в тому, що державна інформаційна політика – це інструмент державного управління інформаційною сферою суспільства, що дозволяє регулювати інформаційні процеси, які протікають у ній, а також діяльність суб'єктів інформаційного простору [5, с. 14].

Предметом дослідження дисертаційної роботи Олени Ветрової «Державна інформаційна політика як фактор підвищення ефективності державного управління: сучасний стан і пріоритети вдосконалення» стали пріоритети й особливості процесу впливу державної інформаційної політики на ефективність державного управління [6]. Автор висунула наукову гіпотезу, яку їй вдалося підтвердити в результатах дослідження. А саме, припускається, що «значні зміни сутності й змісту державної інформаційної політики на сучасному етапі обумовлені яскраво вираженим посиленням ролі інформаційно-комунікаційних процесів у державному управлінні». Ступінь впливу державної інформаційної політики на державне управління буде тільки рости, тому що ефективність органів публічної влади безпосередньо пов'язана зі станом і подальшим розвитком системи взаємодії інститутів держави й громадянського суспільства, з показниками соціального самопочуття громадян й їхньої задоволеності інформаційною відкритістю влади. Зростання ролі й місця державної інформаційної політики пов'язано не тільки з розширенням масштабів, обсягів і якості її змісту, але й з глибоким науково-теоретичним осмисленням практики, накопиченого позитивного й негативного досвіду, а також уроків і висновків, отриманих у ході управлінського впливу [6, с. 8].

Ще однією роботою, присвяченою державній інформаційній політиці, є дослідження Олени Устинович «Державна політика в сфері інформаційних технологій (досвід Російської Федерації)» [7]. Автор обґрунтовує інформаційну діяльність як функцію державного управління. Характеризуючи наукову новизну, О. Устинович оцінює своє дослідження як таке, в якому «розкривається зміст інформаційної діяльності як функції державного управління і її ролі як політико-правового механізму в організації й координації інформаційних процесів державної сфери й, як наслідок, у формуванні державної політики в сфері інформаційних технологій» [7, с. 8]. На наш погляд, таке положення новизни не є цілком новим, оскільки інформаційна функція є однією з основних функцій державного управління. Державне управління в сучасних умовах априорі неможливе без збору, одержання, обробки, аналізу інформації. Це підтверджує й сама дисертант, відзначаючи, що інформаційна діяльність органів виконавчої влади реалізується за допомогою таких її методів як: 1) документування інформації; 2) забезпечення доступу до інформації; 3) масове інформування; 4) інформаційна взаємодія (електронна інтеграція) [7, с. 20]. Позитивно варто оцінити тезу автора про те, що державна інформаційна політика здатна забезпечити ефективну взаємодію влади й суспільства. Багато уваги автор приділяє таким принципам діяльності органів державної влади, як відкритість, прозорість і підзвітність. Цікавою є думка автора про те, що електронний уряд підвищує рівень соціально-політичної стабільності.

Автор дослідження «ЗМІ в мобілізаційних технологіях: цілі, функції й політичні наслідки», Юлія Іллічова вивчає ЗМІ як мобілізаційні технології в політичних процесах [8]. Авторська гіпотеза будується на наступній тезі: «Потужний мобілізаційний потенціал ЗМІ в період дестабілізації суспільства має двоїтий характер: інтеграційної, сприятливої гармонізації й стабілізації міжнародних відносин, і дезінтеграційний, відповідно, їх дестабілізуючий. Перехід до мобілізаційної політики означає очевидне визнання акторами політичного процесу неможливості й/або невміння здійснити інші підходи для досягнення тих же цілей» [8, с. 12]. Для дослідження ролі засобів масової інформації в трансформаційних процесах на геополітичному просторі в умовах становлення глобального інформаційного суспільства автор обрала суб'єктний підхід.

Серед переваг роботи варто виділити авторське визначення поняття «мобілізаційна технологія», що, на думку Ю. Іллічової, становить собою цілеспрямовану й системно організовану, найчастіше протестну (громадський опір) діяльність з організації й координації соціальних суб'єктів, консолідації громадськості для досягнення політичної мети, здійснювану в основному за допомогою ЗМІ й соціальних мереж і розраховану на досягнення швидкого й максимального результату при заданих ресурсах. Також слід зазначити думку автора про те, що роль мобілізаційних технологій значно зростає в умовах політичних конфліктів і війн. Суспільство перебуває в перехідному стані, що дозволяє впливати на нього більш результативно. На тлі збільшення інтенсивності інформаційного обміну «в політичній сфері міняється характер політичної комунікації, у якій беруть участь громадяни й влада, у ній розширюється простір свободи й дозволеного, критики й протесту, що породжує нові технології їхньої взаємодії» [8, с. 15].

Явним недоліком даної роботи є те, що автор, розглядаючи політичні процеси в Україні, Грузії й ін. країнах, засновує свої висновки з приводу подій, що відбуваються там, на теоретичних припущеннях, суб'єктивних думках російських учених, і при цьому не має жодного уявлення про дослідження українських, грузинських й ін. учених, які вивчають ситуацію зсередини, що називається, знаходяться «у полі». Такий однобічний, а, виходить, не зовсім науковий підхід, істотно знижує теоретичну й практичну цінність даної дисертації.

Науковий інтерес для нас становить робота Сергія Каштанова «Суспільний механізм забезпечення інформаційної безпеки політичної системи Росії» [9]. На наш погляд, при визначенні предмета дослідження автор не уник розповсюдженої серед здобувачів наукового ступеня помилки. Здається, що предметом дослідження повинне бути те, що винесено в назву дисертації, а саме, суспільний механізм забезпечення інформаційної безпеки

політичної системи Росії. С. Каштанов вважає предметом дослідження процесу й технології реалізації суспільною експертизою інформаційної безпеки російської політичної системи. На наш погляд, поняття суспільний механізм трохи ширше суспільної експертизи, тобто суспільна експертиза є одним із суспільних механізмів забезпечення інформаційної безпеки.

Позитивним варто вважати те, що автор вдало систематизував й узагальнив інформацію про сучасні інформаційні загрози політичній системі при формуванні єдиного інформаційного простору, виявив основні напрямки діяльності інститутів державної влади й громадянського суспільства щодо забезпечення інформаційної безпеки. Автор відзначає значення незалежної суспільної експертизи як суспільного інституту управління ризиками в процесі інформатизації політичної системи. Розглядаючи суспільну експертизу в контексті електронного державного управління, автор вважає, що мова йде про один з елементів політичної системи, функціонально орієнтований на забезпечення процесів інформатизації держави й суспільства, що виникають між суб'єктом й об'єктом інформаційного впливу, а також орієнтованого на захист і забезпечення законних прав громадян в інформаційній сфері.

У дисертації української дослідниці Ірини Кіянки «Політична стабільність: суть й основні засоби її досягнення в Україні» [10] політична стабільність аналізується в контексті толерантності, консенсусу й компромісу в політичній системі, показана доцільність їхнього урахування при розробці концептуальних аспектів моделі стабільності політичної системи в Україні в контекстах демократичної трансформації. Автор пропонує власне визначення політичної стабільності як «балансу стримувань і противаг, що дає можливість уникнути соціальних конфліктів» [10, с. 6]. Автор аналізує теоретико-методологічні основи категорії «стабільність», досліджує фактори стабільності демократичного режиму в контексті зарубіжного досвіду; порівнює процес досягнення стабільності в перехідних моделях розвитку посткомуністичних суспільств (на прикладі Чехії, Польщі, Угорщини).

Анатолій Береза у своїй роботі «Ефективне урядування як чинник стабільності політичної системи» [11] відзначає: «Оптимізація системи органів виконавчої влади в умовах демократичних перетворень, приведення її у відповідність до сучасних світових стандартів і формування адекватної національним інтересам і політико-правовим традиціям дійової, ефективною системи державної влади є одним з пріоритетних напрямів дослідження у політичній науці». А. Береза визначає ефективне урядування як процес координації зусиль держави та інститутів громадянського суспільства, що має організаційний (система публічної влади), змістовний (механізм прийняття рішень) і технічний аспекти (використання інформаційно-комунікаційних технологій для залучення максимальної кількості акторів до процесу вироблення і реалізації політико-управлінських рішень), для досягнення суспільного прогресу і забезпечення стабільності політичної системи [11].

Отже, розглянувши ряд дисертаційних робіт, присвячених політичній стабільності, можна зробити висновок, що в них проблеми політичної стабільності розглядаються з погляду політичної безпеки, етнічного й релігійного факторів. У роботах, присвячених інформаційній політиці держави питання забезпечення політичної стабільності розглядаються однобічно або фрагментарно. Таким чином, можна зробити висновок про актуальність виявлення й вивчення механізмів інформаційного забезпечення політичної стабільності.

Використана література:

1. Савин С. Д. Политическая стабильность в изменяющемся обществе [Текст] : автореф. дис... канд. соц. н. : спец. 23.00.02 — политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии / С. Д. Савин. — СПб., 2003. — 29 с.

2. Тузов Н. В. Этнический и религиозный факторы политической стабильности Российской Федерации [Текст] : автореф. дис... д. полит. наук : спец. 23.00.02 – политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии / Николай Витальевич Тузов. — М., 2008. — 53 с.

3. Грищенко Д. Ю. Политическая безопасность современного Российского государства: состояние и механизм обеспечения [Текст] : автореф. дис... к. політ. н. : спец. 23.00.02 – политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии / Денис Юрьевич Грищенко. — Владимир, 2008. — 26 с.
4. Семченков А. С. Противодействие современным угрозам политической стабильности в системе обеспечения национальной безопасности России [Текст] : автореф. дис... д. політ. н. : спец. 23.00.02 – Политические институты, процессы и технологии / Андрей Сергеевич Семченков. — М., 2012. — 50 с.
5. Волченков И. Д. Разработка и реализация информационной политики органами государственной власти в Российской Федерации [Текст] : автореф. дис... канд. полит. наук : спец. 23.00.02 – политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии / Илья Дмитриевич Волченков. — Москва, 2008. — 24 с.
6. Ветрова Е. Н. Государственная информационная политика как фактор повышения эффективности государственного управления: современное состояние и приоритеты совершенствования [Текст] : автореф... дис... канд. полит. н. : спец. 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии / Елена Николаевна Ветрова. — Орел, 2014. — 26 с.
7. Устинович Е. С. Государственная политика в сфере информационных технологий (опыт Российской Федерации) [Текст] : автореф. дис... д. полит. н. : спец. 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии / Елена Степановна Устинович. — Москва. — 2011. — 34 с.
8. Ильичева Ю.А. СМИ в мобилизационных технологиях: цели, функции и политические последствия [Текст] : дис... канд. полит. наук : спец. 10.01.10 – журналистика / Юлия Александровна Ильичева. — Санкт-Петербург, 2014. — 196 с.
9. Каштанов С. А. Общественный механизм обеспечения информационной безопасности политической системы России [Текст] : автореф. дис... канд. полит. н. : спец. 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии / Сергей Анатольевич Каштанов. — Саратов, 2011. — 23 с.
10. Кіянка І. Б. Політична стабільність: суть і основні засоби її досягнення в Україні [Текст] : автореф. дис... к. політ. н. : спец. 23.00.02 – політичні інститути і процеси / Ірина Богданівна Кіянка. — Львів, 2003. — 18 с.
11. Береза А. В. Ефективне урядування як чинник стабільності політичної системи [Текст] : автореф. дис... д. політ. н. : спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси / Анатолій Валентинович Береза. — Київ, 2012. — 32 с.

Семченко О. Р. *Политическая стабильность: обзор диссертационных исследований (2003 – 2014 гг.)*

Проанализирована степень разработанности проблем политической стабильности. С этой целью рассматриваются основные положения диссертационных работ, посвященных политической стабильности. Сделан вывод о том, что в основном, политическая стабильность рассматривается с точки зрения политической безопасности, этнического и религиозного факторов. В работах, посвященных информационной политике государства вопрос обеспечения политической стабильности рассматривается косвенно или фрагментарно.

Ключевые слова: политическая стабильность, степень разработанности проблемы, информационная политика, политическая безопасность.

Semchenko O. *Political stability: a review of the dissertation research (2003 – 2014)*

Analysis the degree of elaboration of the problems of political stability. For this purpose, an outline of dissertations devoted to political stability. It is concluded that in general, political

stability are considered in terms of political security, ethnic and religious factors. The literature on information policy states the issue of political stability is considered indirect or fragmentary.

Keywords: political stability, information policy, political security.

УДК 321.011.5:316.422

Пономаренко Л. В.

ДЕМОКРАТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ, ЇХ СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Здійснено спробу розкрити сутність демократичних інновацій, що запроваджуються в політичній сфері. Проаналізовано їх якісні характеристики, а саме: інклюзивність, громадський контроль, виважене судження, транспарентність, ефективність та переносимість/застосовність. Обрані шість благ виступають у якості аналітичної основи для оцінки демократичних якостей інновацій, що являє собою ефективний спосіб узгодження теоретичних та емпіричних досліджень демократичних інновацій і дозволяє отримати корисні порівняльні відомості щодо різних режимів участі громадян та уявлення про те, як особливості дизайну демократичних інновацій впливають на реалізацію якісних характеристик демократичних інститутів й, відповідно, демократичної організації життя усього суспільства.

Ключові слова: демократичні інновації, якісні характеристики, інклюзивність, громадський контроль, виважене судження, транспарентність, ефективність, переносимість/застосовність.

Проблема розширення участі громадян є постійною темою в сучасній демократичній теорії, саме тому пошук інноваційних форм демократії став характерною рисою як зарубіжної, так і вітчизняної політичної думки та практики сучасності. Сучасні теоретичні концепції особливо підкреслюють важливість розширення та поглиблення участі громадян у процесі прийняття політичних рішень. Приклади включають у себе теорію партисипаторної демократії/»participatory democracy» (Б. Барбер, О. Ейхельман, С. Ліпсет, К. Пейтман, Дж. Фішкін, Дж. Ф. Ціммерман та ін.), що, як зазначає О. Бабкіна, претендує на максимальну відповідність нормативному ідеалу демократії як народовладдя, виходить з трактовки демократії як універсального принципу організації всіх галузей суспільного життя (економічна, соціальна, виробнича, партійна демократія). Участь багатьох людей в управлінні, на думку авторів цих теорій, розширює інтелектуальний потенціал для прийняття рішень, підвищує стабільність політичної системи, ефективність управління, контроль за посадовими особами [1, с. 194]; теорію плюралістичної демократії/»difference democracy» (А. Бентлі, Р. Даль, Г. Ласкі, Д. Мілль, Д. Труман, А. Янг та ін.), яка виходить з того, що не особа, не народ, а група є головною рушійною силою політики в сучасній демократичній державі. Кожна людина є представником багатоманітних груп: сімейної, професійної, етнічної, релігійної, демографічної, регіональної, соціальної тощо, в яких і відображаються та захищаються інтереси людей. Тому демократія – це влада, що складається на основі компромісів різних груп та об'єднань людей і являє собою форму правління, що дозволяє різноманітним суспільним групам вільно виражати свої інтереси та знаходити в конкурентній боротьбі компромісні рішення [1, с. 193]; концепцію деліберативної демократії/»deliberative democracy» (Дж. Бохмен, Дж. Драйзек, Д. Міллер, Ю. Хабермас, Д. Чемберс та ін.), що спирається на процес масових консультацій із суспільно значущих проблем, поєднуючи ліберальну увагу до індивіда та малих груп із комунітаристським прагненням до інтеграції, взаєморозуміння, солідарності [3, с. 15], концепцію прямої демократії/»direct democracy» (Я. Бадж, Д. Батлер, Д. Маглебі, А. Ранней, М. Савард, Дж. Сарторі, та ін.), за якої рішення ухвалюються на основі безпосереднього та конкретного